

בישול עכו"ם (עבודה זרה לח)

גליון 465

בדף לח. אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם. בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו הכי, אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו נאכל על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עכו"ם. מאי בינייהו, איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא. ובתוס' (בד"ה איכא בינייהו וכו') ואור"ת דמדנקט הני ולא נקט דבש וגבינה שעולין על שלחן מלכים ונאכלים חיים ש"מ דבעי למנקט דברים שנעשה בהם לשון אחרון מוסף על הראשון ולהקל עליו דאפילו אינו נאכל חי כיון שאינו עולה לית ביה משום בישולי עכו"ם, ולכן פסק ר"ת דהלכתא כהני תרי לישנא וכו' דבשל סופרים הלך אחר המיקל.

מבואר בתוס' דגם ללישנא השניה אם נאכל חי אין בו משום בישולי עכו"ם כמו לל"ק, רק שהם הוסיפו דאפילו כשאינו נאכל חי, אם אינו עולה על שלחן מלכים מותר דלא כל"ק דס"ל דיש רק היתר אחד של נאכל חי אבל אם אינו נאכל חי בכל אופן אסור. וכן כתבו בתוס' בדף נט. (בד"ה כל שנאכל וכו') דבהא ליכא מאן דפליג כיון שנאכלין חייין אין בו משום בישולי עכו"ם, וללישנא בתרא באו להקל וכו'.

וברמב"ם כתב (פי"ז מאכלות אסורות הי"ד) גוי שבישל לנו יין או חלב או דבש או פרישין וכיוצא באלו מכל דבר הנאכל כמות שהוא חי הרי אלו מותרין, ולא גזרו אלא על דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי וכו'. (ובהל' טו) במה דברים אמורים בדבר שהוא עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת וכו' אבל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים וכו' הרי אלו מותרין וכו' שעיקר הגזירה משום חתנות שלא יזמנו הגוי אצלו בסעודה, ודבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת אין אדם מזמן את חבריו עליו.

בתנאי השני של עולה על שלחן מלכים ביאר הרמב"ם מה הטעם שגזרו רק כך אבל לגבי התנאי הראשון של לא נאכל חי לא כתב שום טעם. וכתב הלבוש (יו"ד סי' ריג סע' ב) דדבר הנאכל כמו שהוא חי לא מיקרי בישול ולא גזרו עליו. וכן כתב בחכמת אדם (כלל סו סע' א) דלא חשיב הבישול כלל.

וי"ל שזהו גם כוונת הרמב"ם, דגזרו על בישול, ודבר שנאכל כמות שהוא חי לא מיקרי בישול ולכן אינו בכלל הגזירה. אבל דבר שאינו נאכל חי ואינו עולה על שלחן מלכים יש בו בישול אלא אסרו אלא מטעם חתנות שיתקרב אליו, ואין אדם מזמן את חבריו על דבר כזה פשוט. ולכן בדין הראשון לא ביאר הרמב"ם הטעם אלא פשוט גזרו על בישול עכו"ם ובנאכל חי לא נחשב בישול כלל אבל בטעם השני יש בישול ובכל זאת לא אסרו, ולכן ביאר הרמב"ם דאע"פ שיש בזה בישול לא אסרו בבישול כזה שאינו מקרב. והנה בדף לח. אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עכו"ם. ופירש"י כמות שהן מחמת מילחן. והיינו דהיות ונמלחו וראויים לאוכלן בלי בישול, גם אם בישל אותם עכו"ם אח"כ, אינם נאסרים דהוו כדבר שנאכל כמות שהוא חי שהבישול אינו נחשב.

ובדג מליח (דף לח:), שמלח עכו"ם דג ועכשיו ראוי לאכילה ע"י המליחה, חזקיה שרי ור' יוחנן אסרו. ופירש"י חזקיה שרי דלאו הוא בישול ור' יוחנן אסר דזהו בישולו. נחלקו אם מליחה נחשבת בישול. ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' קיג סע' יג) כחזקיה, שדג שמילחו עכו"ם מותר. ולכן גם באופן שמלח גוי דגים קטנים ואח"כ צלאן גוי מותרים (סע' יב) ואפי' באופן שעולים על שלחן מלכים כגון שהם גדולים קצת (כמבואר בתוס' לח. בד"ה דגים קטנים) או כי דגים קטנים שגידול שלהם לעולם קטן הם חשובים ורק קטנים שעתידים לגדול אינם עולים על שלחן מלכים (כמבואר בש"ך שם אות טז). ההיתר הוא משום שהדג לאחר מליחה ראוי לאכול חי ואין הבישול אחריו נחשב בישול וכנ"ל.

עוד מבואר בגמ' (לח.) שאמר רב אסי אמר ר' יוחנן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עכו"ם. והיינו דאם ישראל בישל דבר כמאכל בן דרוסאי ואח"כ הורד מן האש, ובא גוי והחזירו לאש ובישלו

עד הסוף, אינו נאסר כי ע"י בישול ישראל כמאכל בן דרוסאי כבר היה ראוי לאכילה. וכאן לכאורה הגדר הוא שהיות וכבר נתבשל מספיק, אין הבישול שלאחריו אוסר כי הוא כבר מבושל.

ובאופן שגוי בישל כמאכל בן דרוסאי והורד מן האש וישראל החזירו ובישלו עד הסוף כתב ברא"ש (סי' לב) ראיתי מי שאסר תבשיל שבישלו נכרי כמאב"ד וגמרו ישראל, וראיתו מדשרינן היכא שבישלו ישראל כמאב"ד וגמרו נכרי אלמא חשוב כמבושל ואין בישול אחר בישול וממילא כשהיה איפכא שהנכרי עשה את המאב"ד לא תועיל מה שגמרו ישראל אח"כ דכבר נעשה מבושל ע"י הנכרי ואין בישול אחר בישול (זוהי שיטת הר"ח). והרא"ש דחה הראיה, דהא דאמרין דכמאב"ד חשיב כמבושל זהו רק להקל (לענין שאם יבשלו אח"כ נכרי לא נאסר) ולא להחמיר (לענין שישראל לא יוכל להתיר ע"י גמר הבישול).

והנה ברא"ש (סי' כח) כשבא להוכיח שהלכה כהני תרי לישני דדבר שנאכל חי או אינו עולה על שלחן מלכים מותר, כתב וכן מוכח לקמן וכו' ורבי יוחנן סבר כי האי לישנא דקאמר כל שהוא כמאב"ד אין בו משום בישולי עכו"ם, וכ"ש נאכל כמות שהוא חי. ולכאורה כוונתו דמאב"ד ראוי ע"י הדחק ובכל זאת הבישול אחריו אינו אוסר כ"ש בנאכל חי שלא יאסור הבישול. אלא דצ"ע דהא בנתבשל כמאב"ד הגדר הוא לכאורה שכבר נתבשל ולכן אין בישול אחר בישול אבל בנאכל כמות שהוא חי לא היה בישול אלא הגדר הוא שהיות וראוי לאכילה בלי הבישול אז אין הבישול אוסר. אבל הרא"ש דימה ביניהם, א"כ חזינן שהרא"ש למד שלשניהם אותו היסוד שכשאפשר לאוכלו אין הבישול שלאחריו אוסר.

ובקהלות יעקב (סי' יד) כתב דמדברי הרא"ש האלו מוכח שלא למד שכמאב"ד הרי הוא כמבושל ולכן אין אחריו בישול אלא דכמאב"ד ראוי לאכילה והוי כנאכל כמות שהוא חי שאין הבישול שאחריו אוסר. ולכן הקשה על הרא"ש הקודם למה הוצרך לומר דמה שמבואר שבמבושל כמאב"ד דהוי כמבושל אינו אלא לקולא, הרי לשיטתו אין ההיתר של כמאב"ד משום דהוי כמבושל וממילא אין אחריו בישול אלא יש אחריו בישול רק שאין בו צורך כי הוא כנאכל כמות שהוא חי וממילא כשגוי בישל כמאב"ד יכול הישראל לבשל אח"כ ולהתירו כי יש אחריו בישול ובישול הישראל יתיר, ונשאר בצ"ע.

אמנם אפשר לומר שבדין של נאכל כמות שהוא חי אין הפשט שיש אחריו בישול רק שאינו אוסר כי אפשר בלעדיו אלא היות ונאכל כמות שהוא חי אין בו תורת בישול (וכדברי הלבוש הנ"ל) ולכן הרא"ש השווה ביניהם דמבושל כמאב"ד שראוי לאכול ודבר שנאכל חי, בשניהם א"צ בבישול, ולכן לא שייך אצלם בישול כלל. ולכן היה צריך הרא"ש לתרץ דאמנם לא שייך אחריו בישול אבל יתכן שהיינו רק להקל אבל אם הגוי בישל כמאב"ד והישראל יגמור יהיה מותר כי סוף סוף נתבשל לגמרי ע"י הישראל.

והן הן הדברים שנתבארו לעיל ברמב"ם דבנאכל חי אין הפשט שיש אחריו בישול ולא אסרו אלא היות ונאכל חי וא"צ בישול אז בישולו אינו כלום ולכן לא גזרו בהם. וה"ה דאפשר להשוות לזה גם מבושל כמאב"ד שהיות ונאכל כמות שהוא, אין בישול אחריו.

והנה בביצה טז. מובא הדין של דגים מלוחים שאין בהם משום בישול נכרים. וכתב שם רש"י ועל נאכל כמו שהוא חי לא גזרו על בישולו דכיון שנאכל כמו שהוא חי אינו בישול דלא אהני מידי ואלו נאכלין ע"י מלחן חיים. מפורש ברש"י שהגדר הוא שאין כאן בישול (ולא שאין בישול אחר בישול).

מאידך בר"ח כתב שם מליחתם היא בישולם והנכרי לא בשל כלום כי כבר מבושלין הן. ואפשר דהר"ח לשיטתו שהרי הובא לעיל (ברא"ש) דהר"ח ס"ל שאם נתבשל כמאב"ד ע"י גוי לא יעזור שישראל יבשלו עד גמרו כי כבר נתבשל ע"י הגוי ואין בישול אחר בישול. וה"ה במלוח ס"ל דע"י המלח הוי כנתבשל ולכן אין בישול הגוי אח"כ נחשב כי אין בישול אחר בישול.

והנה בדף לח: לגבי ביצה שנתבשלה ע"י גוי נחלקו, וגם בדגים מלוחים. וכתב הריטב"א דשם המחלוקת בדגים מלוחים שנתבשלו (דלא כפירוש רש"י שם), והרי"ף פסק לגבי ביצה לאסור ולגבי דג מליח פסק לקולא, והרי שניהם ראויים ע"י הדחק. וביאר הריטב"א דבביצה כל מעשיה ע"י הגוי משא"כ בדגים שנמלחו בהיתר הוי כמאכל בן דרוסאי שמותר גם אם בישל הגוי אח"כ. והיינו כפי ההבנה שאין בישול אחר בישול אבל אם הגדר הוא שבראוי לאכול חי אין הבישול אחריו כלום אין לחלק בין ביצה לבין דג מלוח.